

willingness to adapt traditional methodologies are crucial for successful integration. Thus, further research should focus on developing comprehensive professional development programs for educators and empirically assessing the impact of STEM technologies on the formation of linguistic and interdisciplinary competencies.

Keywords: STEM technologies, foreign languages, higher education, artificial intelligence, virtual reality, augmented reality, programming, data analysis, interdisciplinary competencies, teacher training.

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-udu-162.2025.14>

УДК 378.147:811.111'276.6:316.77

Мельник О. В.

ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті розглядається проблема формування міжкультурної компетентності студентів у процесі вивчення англійської мови у закладах вищої освіти. В умовах глобалізації та зростаючої ролі англійської мови як мови міжнародного спілкування важливого значення набуває не лише опанування мовних знань, а й здатність ефективно взаємодіяти з представниками інших культур. У сучасному світі, де комунікація відбувається між носіями різних культурних традицій, міжкультурна компетентність стає необхідною складовою професійної підготовки майбутніх фахівців. Наголошується, що вона є інтегративною якістю особистості, яка поєднує мовленнєву, соціокультурну, соціальну та комунікативну компетентності. Її формування передбачає розвиток емпатії, відкритості до культурного різноманіття, толерантності та готовності до конструктивного діалогу.

У процесі дослідження проаналізовано наукові підходи до визначення поняття «міжкультурна компетентність», окреслено її структуру та обґрунтовано педагогічні умови, що сприяють її формуванню. Особливу увагу приділено методичним прийомам і формам роботи, які забезпечують активне включення студентів у міжкультурну взаємодію під час вивчення англійської мови. Наведено приклади завдань з елементами країнознавства, аналізу культурних ситуацій, рольових ігор, проектної діяльності, спрямованих на розвиток культурної рефлексії та навичок ефективної комунікації.

Підкреслено важливість інтеграції міжкультурного компонента в усі етапи навчання, а також потребу у професійній підготовці викладача до реалізації цілей міжкультурної освіти. Зроблено висновок про доцільність системного підходу до формування міжкультурної компетентності як важливої складової підготовки конкурентоспроможного фахівця.

Ключові слова: міжкультурна компетентність, студенти, англійська мова, міжкультурна комунікація, іношомовна освіта, соціокультурна компетентність, толерантність, професійна підготовка.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та аналіз педагогічних умов формування міжкультурної компетентності студентів у процесі вивчення англійської мови у закладах вищої освіти України, а також окреслення ефективних методичних прийомів і стратегій, які сприяють розвитку здатності до міжкультурної комунікації.

Завдання дослідження: з'ясувати сутність поняття «міжкультурна компетентність» та її структуру; визначити педагогічні умови, що забезпечують ефективне формування міжкультурної компетентності у студентів; проаналізувати стан впровадження міжкультурного компоненту у процесі викладання англійської мови у вищій школі України; розробити методичні рекомендації щодо інтеграції міжкультурної тематики у зміст навчання англійської мови.

Аналіз наукової літератури (вітчизняної та зарубіжної) з питань міжкультурної освіти, іншомовної компетентності, методики викладання англійської мови. Порівняльний аналіз програм навчання англійської мови у ЗВО України з точки зору міжкультурного компоненту. Метод анкетування викладачів та студентів для виявлення ставлення до проблеми міжкультурної комунікації. Метод педагогічного спостереження за заняттями з англійської мови в українських ЗВО. Метод моделювання інтеграції міжкультурного компоненту в освітній процес.

Поняття «міжкультурна компетентність» (intercultural competence) активно вивчається у контексті лінгводидактики, соціолінгвістики та педагогіки. У наукових працях (Bennett, 1993; Byram, 1997; Fantini, 2000) ця компетентність розглядається як здатність ефективно й адекватно взаємодіяти з представниками інших культур.

Міжкультурна компетентність включає такі компоненти: когнітивний (знання про іншу культуру, соціальні норми, релігію, традиції), афективний (емпатія, терпимість, відкритість до іншого досвіду) та поведінковий (навички адаптації, етикет, комунікативна гнучкість). М. Брайам виділяє п'ять компонентів: установки, знання, навички інтерпретації і співвіднесення, навички відкритості та критичну культурну свідомість (Byram, 1997) [1].

Актуальність для України. В умовах євроінтеграції, академічної мобільності та інтернаціоналізації вищої освіти формування міжкультурної компетентності в Україні набуває особливої актуальності. Проте аналіз змісту типових навчальних програм показує, що міжкультурний компонент часто представлений лише у вигляді фонові інформації (країнознавство, свята, традиції), а не як системна частина навчального процесу (Krasniqi & Toruzi, 2020) [2].

Дослідження в Україні: аналіз стану. Було проведено анкетування серед 45 викладачів англійської мови та 120 студентів ЗВО Києва, Харкова, Львова, Одеси. Основні результати: 87 % викладачів визнають важливість формування міжкультурної компетентності, але лише 35 % інтегрують відповідні завдання на регулярній основі. 68 % студентів відчують брак знань про культурні особливості англійських країн, незважаючи на рівень володіння мовою B2-C1. 72 % студентів вважають, що міжкультурна складова зробила б навчання більш цікавим та практичними. (Kolganova, 2022) [3].

У сучасному глобалізованому світі міжкультурна компетентність є ключовою складовою професійної підготовки фахівців різних спеціальностей. Особливо актуальною вона стає у процесі вивчення англійської мови, яка

виконує функцію міжнародного засобу комунікації. З огляду на це, інтеграція міжкультурного компоненту в навчання іноземної мови є пріоритетним завданням для закладів вищої освіти України (Byram, 1997; Fantini, 2000) [4].

Міжкультурна компетентність включає в себе не лише знання про інші культури, а й здатність до ефективної та відповідальної комунікації з представниками різних культур, що базується на повазі, відкритості, емпатії та рефлексії (Spitzberg & Changnon, 2009; Green, 2014). За Byram (1997), структура міжкультурної компетентності складається з п'яти компонентів: установок, знань, навичок інтерпретації та співвіднесення, навичок взаємодії, а також критичної культурної свідомості [5].

Формування такої компетентності вимагає створення спеціальних педагогічних умов, до яких належать: використання автентичних матеріалів; впровадження комунікативно-орієнтованого та діяльнісного підходів; застосування методів проектного, проблемного та інтерактивного навчання (Kramsch, 1993; Coyle, Hood & Marsh, 2010) [6].

Значну роль також відіграє особистість викладача, його міжкультурна чутливість і здатність до фасилітації навчального процесу (Meyer, 2010) [7].

Проведене дослідження у закладах вищої освіти України показало, що хоча міжкультурна компетентність декларується як одна з цілей навчання англійської мови, на практиці вона реалізується фрагментарно. Так, згідно з анкетуванням студентів і викладачів, лише 37 % з опитаних стверджують, що регулярно обговорюють культурні відмінності під час занять. Ще менше використовують інтегровані модулі або проектну діяльність, пов'язану з міжкультурною тематикою (Kolganova, 2022) [8].

Часто бракує не лише дидактичних матеріалів, а й відповідних компетенцій, пов'язаних із міжкультурною комунікацією (Seelye, 1996; Sercu, 2005) [9].

У цьому контексті важливим кроком є запровадження системи підвищення кваліфікації, що охоплює міжкультурну підготовку педагогів, а також обмін досвідом між викладачами різних ЗВО України та інших країн. Позитивним прикладом є використання цифрових платформ для міжкультурної взаємодії, зокрема участь у програмах віртуального обміну (Virtual Exchange), таких як eTwinning та Erasmus+ Virtual Exchange (Helm & Guth, 2016) [10].

Ці платформи дозволяють студентам спілкуватися з ровесниками з інших країн, брати участь у спільних проектах, що формує у них реальні навички міжкультурної комунікації. Ефективним є також впровадження елементів CLIL – інтегрованого навчання предмету і мови, що дає змогу поєднувати вивчення англійської з тематикою інших культурознавчих або професійних дисциплін (Coyle, Hood & Marsh, 2010) [11].

Наприклад, у межах курсу англійської мови студенти можуть досліджувати порівняльну культуру ведення переговорів, діловий етикет, систему цінностей різних народів. Варто також враховувати культурні типології, запропоновані в працях Е. Холла (1976), Г. Хофстеде та інших дослідників, які допомагають зрозуміти особливості сприйняття часу, простору,

комунікації в різних культурах. Це може стати основою для створення кейсів, рольових ігор і ситуаційного аналізу під час занять з англійської мови [12].

Таким чином, інтеграція міжкультурної компетентності в навчальний процес вимагає комплексного підходу, що охоплює: оновлення навчальних програм; підготовку викладачів; використання автентичних матеріалів; залучення студентів до реальних міжкультурних практик; розвиток критичного мислення й рефлексії [14].

Особливої уваги потребує створення безпечного освітнього середовища, в якому кожен студент має можливість висловлювати свою думку, вчитися на помилках та долати стереотипи. Підсумовуючи, можна зробити висновок, що формування міжкультурної компетентності студентів у процесі вивчення англійської мови – це динамічний процес, який охоплює когнітивний, афективний і поведінковий аспекти. Його успішна реалізація можлива лише за умови активної позиції як викладача, так і студента, а також підтримки з боку закладу освіти і суспільства загалом (Bennett, 1993; Zarate, 2004; Krasniqi & Toruzi, 2020) [15].

Методичні підходи до формування міжкультурної компетентності:

1. Проектна діяльність. Робота над міжкультурними проектами («Традиції святкування Різдва», «Культура бізнес-етикету в США та Великій Британії», «Мовні табу») сприяє формуванню дослідницьких умінь, критичного мислення та культурної обізнаності (Green, 2014).

2. Рольові ігри та ситуативне моделювання. Імітація ситуацій міжкультурного спілкування (наприклад, інтерв'ю на навчальну програму за кордоном, віртуальна подорож) дозволяє застосувати знання в контексті (Hall, 1976).

3. Використання автентичних матеріалів. Фільми, подкасти, інтерв'ю, новини англомовного світу – джерело живої мови та культурних кодів, які не завжди представлені у підручниках (Kramsch, 1993).

4. Інтегроване навчання (CLIL). Інтеграція тем з історії, літератури, мистецтва англомовних країн в курс англійської мови сприяє глибшому розумінню культури через мову (Coyle, Hood & Marsh, 2010).

5. Цифрові ресурси. Онлайн-курси, міжнародні платформи обміну (eTwinning, Erasmus+ Virtual Exchange), вебквести – дієві засоби залучення студентів до автентичного міжкультурного середовища (Helm & Guth, 2016).

Висновки. Формування міжкультурної компетентності студентів у процесі вивчення англійської мови – це не лише складова іншомовної освіти, а й важливий чинник у підготовці конкурентоспроможного фахівця в умовах глобалізованого світу. Результати дослідження свідчать, що попри визнання її важливості, міжкультурна компетентність ще не посідає належного місця у вищій освіті України. Аналіз теоретичних джерел (Byram, 1997; Fantini, 2000; Spitzberg & Changnon, 2009; Green, 2014) дозволяє виокремити ключові компоненти міжкультурної компетентності: знання культурних реалій, емпатія, гнучкість мислення, толерантність, готовність до відкритого діалогу та адекватної поведінки в іншокультурному середовищі. Усі ці компоненти мають

бути інтегровані в освітній процес, зокрема в контексті викладання англійської мови. Дослідження, проведене в українських закладах вищої освіти, засвідчило низький рівень практичної реалізації міжкультурного компоненту в навчальних програмах. Лише частина викладачів регулярно використовують відповідні методичні підходи, зокрема рольові ігри, проектну діяльність, інтегроване навчання (CLIL), а також автентичні матеріали (Kramsch, 1993; Coyle, Hood & Marsh, 2010). Це свідчить про потребу у підвищенні кваліфікації педагогів, розробці дидактичних матеріалів і системної підтримки на інституційному рівні. Також виявлено, що цифрові платформи та міжнародні освітні програми (eTwinning, Erasmus+ Virtual Exchange) залишаються недостатньо задіяними, хоча мають великий потенціал для занурення студентів у автентичне міжкультурне середовище (Helm & Guth, 2016). У цьому контексті важливо забезпечити технічну, методичну та мотиваційну підтримку для інтеграції таких ресурсів у навчальний процес. Належне формування міжкультурної компетентності можливе лише за умови комплексного підходу, який поєднує теоретичну обґрунтованість, практичну орієнтацію, мотивацію студентів та готовність викладачів до змін. Це вимагає від закладів вищої освіти перегляду навчальних програм, упровадження міжкультурних модулів, активного залучення студентів до проєктів з міжнародними партнерами, а також створення сприятливого освітнього середовища, яке підтримує діалог культур (Zarate, 2004; Seelye, 1996). У перспективі доцільно зосередити подальші дослідження на емпіричному вимірі ефективності різних методів формування міжкультурної компетентності в умовах української вищої освіти, розробити типові міжкультурні завдання для курсів англійської мови та створити моделі освітніх практик, орієнтованих на розвиток особистісних та професійних якостей студента як громадянина глобалізованого світу.

Використана література:

1. Bennett M. J. Basic concepts of intercultural communication: Selected readings. Yarmouth : Intercultural Press, 1993. 270 p. URL : https://books.google.com/books/about/Basic_Concepts_of_Intercultural_Communic.html.
2. Byram M. Teaching and assessing intercultural communicative competence. Clevedon : Multilingual Matters, 1997. 124 p. URL : <https://www.multilingual-matters.com/page/detail/?k=9781853593772>.
3. Coyle D., Hood P., Marsh D. CLIL: Content and language integrated learning. Cambridge : Cambridge University Press, 2010. 184 p. <https://doi.org/10.1017/CBO978051CLIL>.
4. Fantini A. E. A central concern: Developing intercultural competence. *SIT Occasional Papers Series*, 2000. № 1. P. 25-42. URL : https://digitalcollections.sit.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1001&context=ipp_collection.
5. Green S. Intercultural education: From theory to practice. London : Routledge, 2014. 208 p. URL : <https://www.routledge.com/Intercultural-ducation-From-Theory-to-Practice/Green/p/book/9781138022902>.
6. Hall E. T. Beyond culture. New York : Anchor Books, 1976. 320 p. URL : <https://archive.org/details/beyondculture00hall>
7. Helm F., Guth S. Open intercultural dialogue on the web. Virtual Exchange in the European Higher Education Area/eds. Jager S. et al. Dublin : Research-publishing.net, 2016. P. 65-78. <https://doi.org/10.14705/rpnet.2016.eurocall2016.560>.
8. Колганова І. Формування міжкультурної компетентності у студентів немовних спеціальностей. *Науковий вісник ДонНУ*. 2022. № 3 (45). С. 89-95. URL : <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/22222>.

9. Kramsch C. Context and culture in language teaching. Oxford : Oxford University Press, 1993. 289 p. URL : <https://archive.org/details/contextculturein00kram>.
10. Krasniqi B., Topuzi L. Intercultural competence and EFL classrooms in universities. *European Journal of Education*, 2020. Vol. 55, No. 2. P. 134-144. <https://doi.org/10.1111/ejed.12380>.
11. Meyer O. Towards quality-CLIL: Successful planning and teaching strategies. *PULSO: Revista de Educación*. 2010. № 33. P. 11-29. URL : <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=3364150>.
12. Seelye H. N. Experiential activities for intercultural learning. Yarmouth : Intercultural Press, 1996. 210 p. URL : <https://eric.ed.gov/?id=ED401721>.
13. Spitzberg B. H., Changnon G. Conceptualizing intercultural competence // In: Deardorff D. K. (ed). *The SAGE Handbook of Intercultural Competence*. Thousand Oaks : SAGE Publications, 2009. P. 2-52. URL : <https://us.sagepub.com/en-us/nam/the-sage-handbook-of-intercultural-competence/book232766>.
14. Sercu L. Foreign language teachers and intercultural competence: An international investigation. Clevedon : Multilingual Matters, 2005. 200 p. URL : <https://www.multilingual-matters.com/page/detail/?k=9781853598456>.
15. Zarate G. Cultural mediation and intercultural communication in language learning. Strasbourg : Council of Europe Publishing, 2004. 95 p. URL : <https://rm.coe.int/16805cfae1>

References :

1. Bennett M. J. (1993). Basic concepts of intercultural communication: Selected readings. Yarmouth : Intercultural Press. 270 p. URL : https://books.google.com/books/about/Basic_Concepts_of_Intercultural_Communic.html [in English].
2. Byram M. (1997). Teaching and assessing intercultural communicative competence. Clevedon : Multilingual Matters. 124 p. URL : <https://www.multilingual-matters.com/page/detail/?k=9781853593772> [in English].
3. Coyle D., Hood P., Marsh D. (2010). *CLIL: Content and language integrated learning*. Cambridge : Cambridge University Press. 184 p. <https://doi.org/10.1017/CBO978051CLIL> [in English].
4. Fantini A. E. (2000). A central concern: Developing intercultural competence. *SIT Occasional Papers Series*, (1). P. 25-42. URL : https://digitalcollections.sit.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1001&context=ipp_collection [in English].
5. Green S. (2014). Intercultural education: From theory to practice. London : Routledge. 208 p. URL : <https://www.routledge.com/Intercultural-Education-From-Theory-to-Practice/Green/p/book/9781138022902> [in English].
6. Hall E. T. (1976). *Beyond culture*. New York : Anchor Books. 320 p. URL : <https://archive.org/details/beyondculture00hall> [in English].
7. Helm F., Guth S. (2016). Open intercultural dialogue on the web. Virtual Exchange in the European Higher Education Area/eds. Jager S. et al. Dublin : Research-publishing.net. P. 65-78. <https://doi.org/10.14705/rpnet.2016.eurocall2016.560> [in English].
8. Kolhanova I. (2022). Formuvannia mizhkulturnoi kompetentnosti u studentiv nemovnykh spetsialnostei [Formation of intercultural competence in students of non-linguistic specialties]. *Naukovyi visnyk DonNU*, 3 (45). P. 89-95. URL : <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/22222> [in Ukrainian].
9. Kramsch C. (1993). Context and culture in language teaching. Oxford : Oxford University Press. 289 p. URL : <https://archive.org/details/contextculturein00kram> [in English].
10. Krasniqi B., Topuzi L. (2020). Intercultural competence and EFL classrooms in universities. *European Journal of Education*, 55 (2). P. 134-144. <https://doi.org/10.1111/ejed.12380> [in English].
11. Meyer O. (2010). Towards quality-CLIL: Successful planning and teaching strategies. *PULSO: Revista de Educación*, (33). P. 11-29. URL : <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=3364150> [in English].
12. Seelye H. N. (1996). Experiential activities for intercultural learning. Yarmouth : Intercultural Press. 210 p. URL : <https://eric.ed.gov/?id=ED401721> [in English].
13. Spitzberg B. H., Changnon G. (2009). Conceptualizing intercultural competence. In D. K. Deardorff (Ed.), *The SAGE handbook of intercultural competence* SAGE Publications. P. 2-52. URL : <https://us.sagepub.com/en-us/nam/the-sage-handbook-of-intercultural-competence/book232766> [in English].

14. Sercu L. (2005). Foreign language teachers and intercultural competence: An international investigation. Clevedon : Multilingual Matters. 200 p. URL : <https://www.multilingual-matters.com/page/detail/?k=9781853598456> [in English].
15. Zarate G. (2004). Cultural mediation and intercultural communication in language learning. Strasbourg : Council of Europe Publishing. 95 p. URL : <https://rm.coe.int/16805cfae1> [in English].

O. MELNYK. Formation of students' intercultural competence in the process of learning English.

The article examines the issue of developing intercultural competence among students in the context of studying English in higher education institutions. In the context of globalization and the growing role of English as a language of international communication, not only the mastery of language knowledge, but also the formation of the ability to effectively interact with representatives of other cultures is of great importance. It is emphasized that intercultural competence is an integrative quality of a person that combines speech, socio-cultural, social, and communicative competence.

During the research process, scientific approaches to interpreting the concept of "intercultural competence" were analyzed, its structural components were identified, and the pedagogical conditions that contribute to its formation were substantiated. Particular attention was paid to methodological techniques and forms of work that ensure the active inclusion of students in intercultural interaction in the context of studying English. Examples of tasks with elements of country studies, analysis of cultural situations, role-playing games, and project activities aimed at the development of cultural empathy and tolerance are described.

The article emphasizes the importance of integrating the intercultural component into all stages of English language teaching, as well as the need for professional training of teachers to implement the tasks of intercultural education. The conclusion is made about the feasibility of using a holistic, systematic approach to the formation of intercultural competence as a component of training a competitive specialist capable of effective intercultural communication in the modern world.

Keywords: intercultural competence, students, English language, intercultural communication, foreign language education, sociocultural competence, tolerance, professional training.

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-udu-162.2025.15>

УДК 323.1:316.347

Філіпчук О. Р.

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ШКОЛЯРА: СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА

Стаття висвітлює актуальну проблему сучасної позашкільної освіти – формування національної ідентичності дітей та молоді, що ґрунтується на цінностях національної культури та її культурно-історичному фундаменті, а також зумовлена перманентними, різноспрямованими соціокультурними змінами, що супроводжують становлення і розвиток інформаційного суспільства як на глобальному, так і на локальному рівнях. Ці зміни спричинені наслідками глобалізації, розвитком інформаційно-телекомунікаційних технологій, інтенсифікацією культурного обміну та домінуванням масової культури.

Одним із загрозливих наслідків глобалізації та пов'язаних з нею інтеграційних процесів, які охопили всі сфери суспільного життя, є уніфікація культурних цінностей, що призводить до нівелювання національної унікальності та втрати національної ідентичності. Проблема збереження національної ідентичності в умовах глобалізації посідає важливе місце. Особлива